

Broedvogels van de Kop van Drenthe in 2024

Willem van Manen
Sovon-rapport 2025/125

Broedvogels van de Kop van Drenthe in 2024

Willem van Manen

Sovon-rapport 2025/125
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Staatsbosbeheer

Colofon

© Sovon 2024

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer

Foto's: Willem van Manen

Wijze van citeren: van Manen W. 2024. Broedvogels van de Kop van Drenthe in 2024. Sovon-rapport 2025/125. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN-nummer: 2212 5027

Inhoud

Samenvatting	4
1. Inleiding	5
2. Beschrijving van het gebied	6
3. Werkwijze	8
3.1. Methode & veldwerk	8
3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens	9
3.3. Weers- en andere omstandigheden	9
3.4. Foutenbronnen	10
4. Resultaten	11
4.1. SNL-pakketten	13
4.2. Vergelijking met eerdere karteringen	14
4.3. Soortbesprekingen	19
5. Evaluatie	26
6. Literatuur	27
Bijlage 1. Verspreidingskaarten per soort	28

Samenvatting

In 2024 is in opdracht van Staatsbosbeheer de Kop van Drenthe (1015 ha) gekarteerd op broedvogels. Het betreft de bossen rond Roden en Lieveren en aangrenzende delen van het Groote Diep, een deel van de Onlanden en het Bunnerveen. Hierbij zijn de aanwezige soorten integraal gekarteerd, met uitzondering van de meest algemene (Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink). Deze soorten zijn wel onderzocht in Mensinge en in het Bunnerveen.

Er zijn vijf integrale bezoeken gebracht die meest voor zonsopgang aanvingen. Expliciete nachtbezoeken zijn niet gebracht, maar een deel van de bezoeken is zo vroeg gestart dat er toch een redelijk beeld van nachtvogels is ontstaan. Er is in totaal 168 uur en 58 minuten gespendeerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 10.0 minuten/ha. Waar mogelijk werd gefietst tijdens het veldwerk en waar dat niet kon, gelopen. De Onlanden zijn onderzocht per kano op plekken waar niet kon worden gelopen of gefietst.

Er werden 94 soorten vastgesteld als broedvogel, waarvan er 19 voorkomen op de Rode Lijst. Vergeleken met een kartering in 2018 zijn ganzen toegenomen en een groot deel van de andere watervogels in aantal afgenomen. De meeste soorten van riet en nat struweel bleven in aantal gelijk, met uitzondering van Kleine Karekiet en Rietgors, die in aantal afnamen. In de bossen toonden enkele algemene soorten van ouder bos een afname, maar vestigde zich de Middelste Bonte Specht.

Eenrig Wollegras in een natter deel van het Bunnerveen, 14 mei 2024.

1. Inleiding

In 2024 is in opdracht van Staatsbosbeheer de Kop van Drenthe (1015 ha) gekarteerd op broedvogels. Het betreft de bossen rond Roden en Lieveren en aangrenzende delen van het Groote Diep, een deel van de Onlanden en het Bunnerveen. De inventarisatie vond plaats in het kader van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL), waarin onder andere het monitoren van broedvogels in een zesjarige cyclus wordt vereist en waarvan de resultaten worden gerapporteerd aan de betreffende provincie. Bas van Gennip en Roelof Blaauw waren contactpersoon bij Staatsbosbeheer. Michel Wijnholt en Bert-Jaap Darwinkel zorgden bij enkele soorten voor aanvullende gegevens, waarvoor veel dank. Bas van Gennip en Roelof Blaauw van Staatsbosbeheer en Thijs Glastra van Sovon voorzagen het conceptrapport van commentaar.

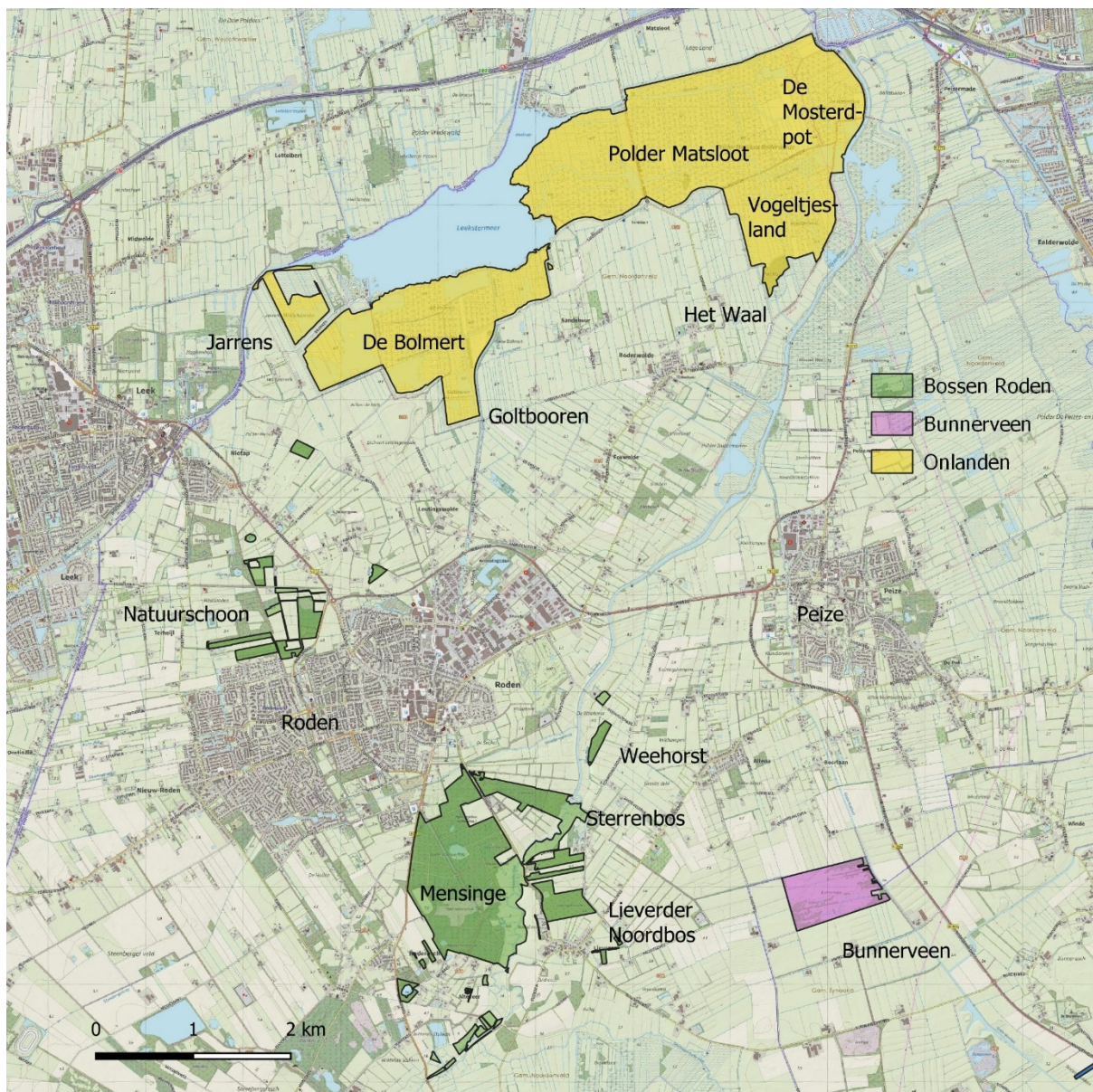
In dit rapport worden de soorten gepresenteerd volgens de systematiek van het International Ornithological Committee (IOC).

Vanuit de kano in de Onlanden, Vogeltjesland, 6 mei 2024.

2. Beschrijving van het gebied

De benaming van het gebied Kop van Drenthe dekt min of meer de lading, zij het dat het de terreinen van Staatsbosbeheer betreft, die niet middels andere inventarisatieprojecten onlangs zijn gekarteerd op broedvogels (figuur 1). De totale gekarteerde oppervlakte bedraagt 1015,0 ha. Omdat het gebied zeer divers is, met een navenant diverse broedvogelbevolking, is het bij de bespreking gesplitst in drie deelgebieden: Onlanden (713,9 ha), de bossen rond Roden, inclusief aangrenzende delen van het Groot Diep (253,3 ha) en het Bunnerveen (48,0 ha).

Figuur 1. Overzicht van het gekarteerde gebied in de Kop van Drenthe. De verschillende kleuren en de benaming (Onlanden, Roden en Bunnerveen) hebben betrekking op de verdeling van het gebied in landschappelijke eenheden, die ook in de rest van het rapport zijn aangehouden.

Onlanden

De Onlanden wordt gevormd door de benedenloop van de stroomdalen van Groot Diep, Peizerdiep en Eelderdiep, alsmede het Leekstersmeer. In de periode 2008-12 is het gebied van een kade voorzien, waarna de waterstand omhoog is gebracht. Het gebied fungeert nu als retentiegebied voor de genoemde beken. Bij de inrichting is hier en daar gegraven, waarbij enkele sloten zijn gedempt en enkele slenken nieuw gegraven, maar het grootste deel van het oude slotenpatroon is nog intact.

In het voorjaar van 2024 stond het hele gebied plasdras, met waterdieptes van 0-50 cm. In enkele gegraven plassen bedroeg de waterdiepte veelal niet meer dan een meter. Alleen in voormalige sloten en

in enkele nieuw gegraven slenken was het water aanmerkelijk dieper. Het hele gebied is bedekt met een lappendeken van afwisselende vegetaties met riet, lisdodde, pitrus, biezen en een veelheid aan andere planten. Wilgen zijn opgeslagen op enkele opgehoogde delen en de hierdoor ontstane bosjes zijn inmiddels een meter of tien hoog. Ten opzichte van de vorige kartering in 2018, is vooral nieuw wilgenstruweel ontstaan op destijds onbegroeide slikranden.

Gebied rond Roden

De bossen rond Roden hebben een landgoedachtig karakter. Op rijkere delen zijn zomereik en beuk aangeplant en in vochtige delen, die vooral voorkomen ten westen van het dorp Roden, staat ook els en es. In het bos ten zuidoosten van het dorp (Mensinghe) ligt een zandopduiking en wordt het bos gedomineerd door grove den en zomereik. Hier ligt zelfs een heideveldje, met hoogveenvorming op de flanken. De bossen zijn rijk gestructureerd, op veel plekken meer dan 100 jaar oud, en hebben veelal een goed ontwikkelde struiklaag en hier en daar ook kruidlaag in de vorm van grassen en bosbes.

Het aangrenzende beekdal is halfopen tot open, met slechts plaatselijk de houtwalstructuur die kenmerkend is voor veel Drentse beekdalen. Op enkele plekken ontwikkelt zich laagveenmoeras met wilgen, elzen, lisdodde en hier en daar riet. Meestal is sprake van een vegetatie van grassen en/of pitrus en op veel plekken is sprake van kwel. De beek zelf is ooit bijna over de hele lengte genormaliseerd, maar recent is in het zuidelijk deel de oude loop hersteld en de nieuwe gedempt. Ten noorden van Roden is ze nog steeds genormaliseerd, breed en bedijkt.

Het diverse en oude bos van Mensinge, 13 april 2024.

Bunnerveen

Het Bunnerveen is het laatste hoogveenrestant van enige omvang in de kop van Drenthe, die ooit bijna geheel met heide en hoogveen was bedekt. Het veen is aan alle zijden omgeven door diepe afwateringssloten, waardoor het gebied allerm minst nat is, op enkele dieper uitgegraven petgaten na. De vegetatie bestaat voor een groot deel uit pijpenstrootje, dat in extreem hoge pollen groeit, waardoor het terrein slecht begaanbaar is. Ongeveer de helft van het terrein is bebost, vooral met berk. Onder het berkenbos, vooral langs de slenk, staat veelvuldig adelaarsvaren. In de putjes ontwikkelt zich hoogveen. Een deel van het terrein is jarenlang begraaasd met geiten, maar dat was niet het geval in 2024. Dit deel is opener en bevat een zandopduiking met een dassenburcht.

3. Werkwijze

3.1. Methode & veldwerk

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek is de SNL-karteringsmethode toegepast (van Manen in prep. (2024), gebaseerd op de door Sovon ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode (Vergeer *et al.* 2023). Hierbij zijn de meeste aanwezige soorten gekarteerd, met uitzondering van de meest algemene (Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink). Deze soorten zijn wel onderzocht in Mensinge, omdat daar een reeks loopt vanaf 1965 en zijn ook meegenomen in het Bunnerveen.

De werkwijze was gericht op het registreren van zang, balts en overige waarnemingen, waarbij veel aandacht uitging naar uitsluitende (gelijktijdige) waarnemingen. Bij roofvogels zijn nesten gezocht. In het hele gebied zijn vijf integrale bezoeken gebracht (tabel 1) die meest voor zonsopgang aanvingen. Expliciete nachtbezoeken zijn niet gebracht, maar vrij veel bezoeken zijn zo vroeg gestart dat er toch een redelijk beeld van nachtvogels is ontstaan. Deze zijn daarom wel in de soortenlijsten en besprekingen opgenomen. Er is in totaal 168 uur en 58 minuten gespendeerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 10.0 minuten/ha. Waar mogelijk werd gefietst tijdens het veldwerk en waar dat niet kon, gelopen. De slenken in de Onlanden zijn tijdens de meeste rondes onderzocht per kano. Het te voet maken van insteken is in de onlanden alleen gedaan wanneer het niet anders kon. De hoge en dichte vegetatie in combinatie met de hoge waterstand in 2024 maakten dat bijna onmogelijk.

Tabel 1. Bezoektijden aan het karteringsgebied in 2024.

Datum	Ronde	Begin	Eind	Datum	Ronde	Begin	Eind
2-mrt	1	7:27	14:11	11-mei	3	4:49	12:48
3-mrt	1	6:59	13:39	13-mei	4	4:44	12:10
12-mrt	1	7:59	14:53	14-mei	4	5:27	10:17
20-mrt	2	7:05	14:52	31-mei	4	4:19	13:08
25-mrt	2	5:51	15:42	1-jun	4	4:47	12:50
8-apr	2	4:49	15:33	5-jun	5	6:06	12:27
10-apr	2	5:24	15:59	6-jun	5	5:33	14:05
13-apr	3	5:12	14:36	18-jun	5	13:31	15:05
14-apr	3	6:29	14:17	24-jun	5	7:37	16:13
6-mei	3	4:01	17:09	8-jul	5	8:45	15:15
7-mei	3	4:42	15:25				

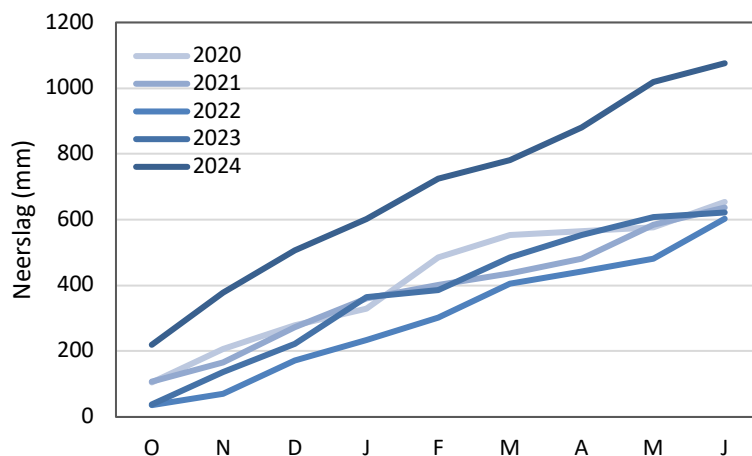
Om het gebied goed te dekken, is een kano in de onlanden onontbeerlijk, veel gebiedsdelen zijn op een andere manier inmiddels onbereikbaar geworden door hoge en dichte vegetatie en verborgen sloten, 8 april 2024.

3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld zijn de waarnemingen ingevoerd in op een smartphone in de app Avimap, waarbij voor iedere waarneming soort, locatie, tijdstip en broedcode zijn vastgelegd, inclusief de door de waarnemer afgelegde route. Na afloop zijn de data doorgestuurd naar de server van Sovon. De waarnemingen zijn automatisch geclusterd, waarbij gebruik is gemaakt van criteria die licht afwijken van de standaard BMP-criteria, vanwege het kleinere aantal bezoeken (van Manen in prep. 2024). Automatisch clusteren gaat in veel gevallen goed, maar resultaten moeten goed worden gecontroleerd, vooral vanwege fouten of slordigheden bij invoer in het veld. De database is zorgvuldig gecontroleerd op onzuiverheden. De clustercriteria zijn bijgesloten als metadata in de database en zijn weergegeven op de verspreidingskaarten.

3.3. Weers- en andere omstandigheden

De winter van 2024 was zeer zacht, nat en somber. Op enkele korte periodes in december en januari na, bleef de temperatuur boven nul. Het is niet aannemelijk dat het winterweer in 2024 heeft geleid tot sterfte onder vorstgevoelige vogelsoorten. Het jaar 2024 onderscheidde zich vooral van de voorgaande jaren door de vele neerslag. In figuur 2 staat de cumulatieve hoeveelheid per maand, te beginnen in oktober van het voorgaande jaar in 2020-2024. Daarbij is duidelijk dat de omstandigheden voorafgaande en tijdens het broedseizoen van 2024 niet alleen van meet af aan nat waren, maar dat ook bleven. Hogere waterstanden in natuurgebieden leidden tot andere mogelijkheden, en daardoor een andere verspreiding van watervogels. Lokaal kan er sprake zijn geweest van een toename, elders van een afname.

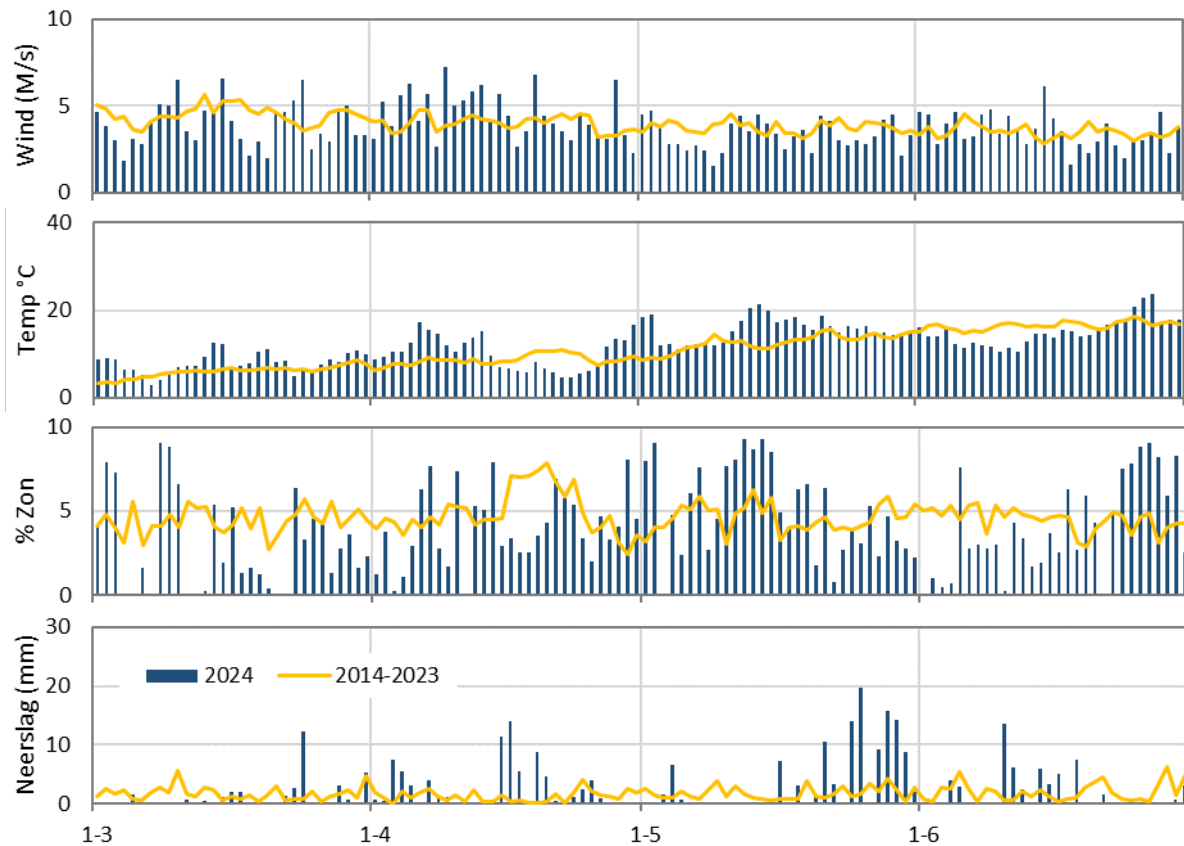

Figuur 2. Jaarlijkse cumulatieve neerslagsom per maand in de periode oktober-juni in De Bilt voorafgaand aan en tijdens het broedseizoen (Bron: KNMI).

Mast van beuk en eik was redelijk, echter zonder dat dit leidde tot hoge aantallen Bos- en Rosse Woelmuizen. Zaaddracht van naaldbomen was mager, waar bij komt dat vanwege de sterfte onder sparren en lariksen in de afgelopen jaren, het aantal zaaddragende bomen sterk is verminderd. Conditie voor zaadetende zangvogels in bossen waren vermoedelijk al met al redelijk en het is niet te verwachten dat voedselgebrek oorzaak kan zijn geweest voor een lagere stand. Na het op veel plekken goede muizenjaar 2023, was het in 2024 karig gesteld met Veldmuizen, waardoor de veldmuisetende roofvogels en uilen een matig broedseizoen beleefden.

Van de vogelgriep, die in 2023 serieuze invloed had op aantallen van sommige soorten broedvogels, was in 2024 niet zo veel meer te merken. Met name bij langlevende soorten met een trage reproductie, is het echter waarschijnlijk dat de stand in 2024 is beïnvloed door sterfte in eerdere jaren.

De omstandigheden voor inventarisatie waren in 2024 bepaald niet gunstig. Door de vele neerslag waren paden slecht begaanbaar en in sommige gevallen waren delen van terreinen vrijwel onbereikbaar vanwege de hoge waterstand. Inventariseren was in veel gebieden daardoor fysiek zwaar. Met name in april regende en waaide het veel, waardoor er weinig dagen met optimale inventarisatie-omstandigheden overbleven (figuur 3). De relatief koude en natte periode in de loop van april kan er bovendien toe hebben geleid dat een deel van de broedvogels trek naar broedgebieden uitstelde en zangactiviteit gering was. Dit kan bij sommige soorten een drukkende invloed hebben gehad op de gevonden aantallen. In de overige maanden waren de weersomstandigheden, afgezien van dagen met zware neerslag in mei en juni, redelijk gunstig voor inventarisatie.

Figuur 3. Gemiddelde windsnelheid, temperatuur, percentage zonneschijn en hoeveelheid neerslag per dag in 2024 en in de periode 2014-2023 in Eelde (Bron: KNMI).

3.4. Foutenbronnen

De Onlanden vormen een bijzonder lastig gebied om te karteren, vanwege de slechte begaanbaarheid. In het voorjaar werd dit veroorzaakt door de hogere waterstand. Later in het seizoen werd vooral de in hoge pollen groeiende vegetatie een probleem. Het grootste probleem werd echter veroorzaakt door de oude sloten, die vrij vaak onzichtbaar waren in het landschap, maar wel meer dan 1,5 m diep. Vanwege de diepte waren het vaak onoverkomelijke barrières (overspringen is uitgesloten en zelden waren ze zo verland dat oversteken mogelijk was). Er is veel gewerkt met een lichte kano, die makkelijk over land kon worden verplaatst tussen de bevaarbare wateren. Vanwege de beperkte toegankelijkheid is het vrij zeker dat met name de later in het seizoen piekende soorten als Kleine Karekiet en Bosrietzanger hier en daar zijn gemist, waarbij wel aangetekend dat deze soorten nauwelijks midden op percelen voorkwamen, maar wel aan de randen, die overal wel konden worden bezocht.

4. Resultaten

In totaal werden in het geïnventariseerde gebied 94 soorten vastgesteld als broedvogel, waarvan er 85 integraal zijn gekarteerd (tabel 2). Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink zijn alleen gekarteerd in het Bunnerveen en Landgoed Mensinge (aantallen in tabel 4 en 5). Conform de Rode Lijst is één soort aangemerkt als bedreigd, zeven als kwetsbaar en elf als gevoelig.

Tabel 2. Broedvogels in het gekarteerde gebied in 2024. De Rode lijststatus (Van Kleunen et al. 2017) is opgenomen in de kolom RL. (EB = Ernstig bedreigd, BE = Bedreigd, KW=Kwetsbaar, GE=Gevoelig).

Soort	Onlanden 713,9 ha		Bossen Roden 253,3 ha		Bunnerveen 48,0 ha		Totaal 1015,0 ha		RL
	N	N/100 ha	N	N/100 ha	N	N/100 ha	N	N/100 ha	
Grote Canadese Gans	17	2.4	-	-	-	-	17	1.7	
Brandgans	24	3.4	-	-	-	-	24	2.4	
Grauwe Gans	116	16.2	2	0.8	-	-	118	11.6	
Soepgans	7	1.0	-	-	-	-	7	0.7	
Kolgans	1	0.1	-	-	-	-	1	0.1	
Knobbelzwaan	1	0.1	-	-	-	-	1	0.1	
Nijlgans	6	0.8	-	-	-	-	6	0.6	
Bergeend	1	0.1	-	-	-	-	1	0.1	
Slobeend	5	0.7	-	-	-	-	5	0.5	KW
Krakeend	42	5.9	-	-	-	-	42	4.1	
Wilde Eend	64	9.0	3	1.2	-	-	67	6.6	
Wintertaling	3	0.4	-	-	-	-	3	0.3	KW
Tafeleend	4	0.6	-	-	-	-	4	0.4	
Kuifeend	14	2.0	1	0.4	-	-	15	1.5	
Fazant	35	4.9	1	0.4	-	-	36	3.5	
Koekoek	5	0.7	-	-	-	-	5	0.5	KW
Holenduif	-	-	4	1.6	-	-	4	0.4	
Houtduif	4	0.6	19	7.5	2	4.2	25	2.5	
Waterral	22	3.1	-	-	-	-	22	2.2	
Meerkoet	9	1.3	-	-	-	-	9	0.9	
Dodaars	-	-	2	0.8	-	-	2	0.2	
Fuut	7	1.0	-	-	-	-	7	0.7	
Kievit	3	0.4	-	-	-	-	3	0.3	
Houtsnip	-	-	-	-	1	2.1	1	0.1	
Tureluur	2	0.3	-	-	-	-	2	0.2	GE
Visdief	5	0.7	-	-	-	-	5	0.5	GE
Ooievaar	-	-	1	0.4	-	-	1	0.1	
Roerdomp	10	1.4	-	-	-	-	10	1.0	KW
Wespendief	-	-	1	0.4	-	-	2	0.2	
Sperwer	-	-	4	1.6	-	-	4	0.4	
Havik	-	-	2	0.8	1	2.1	3	0.3	
Bruine Kiekendief	8	1.1	-	-	-	-	8	0.8	
Zeearend	1	0.1	-	-	-	-	1	0.1	GE
Buizerd	1	0.1	6	2.4	2	4.2	9	0.9	
Bosuil	-	-	1	0.4	-	-	1	0.1	
IJsvogel	2	0.3	2	0.8	-	-	4	0.4	
Middelste Bonte Specht	-	-	3	1.2	-	-	3	0.3	
Kleine Bonte Specht	-	-	3	1.2	-	-	3	0.3	
Grote Bonte Specht	6	0.8	48	18.9	2	4.2	56	5.5	
Zwarte Specht	-	-	1	0.4	-	-	1	0.1	
Groene Specht	-	-	5	2.0	-	-	5	0.5	
Grauwe Klauwier	-	-	1	0.4	-	-	1	0.1	BE
Wielewaal	-	-	1	0.4	-	-	1	0.1	KW

Soort	Onlanden		Bossen Roden		Bunnerveen		Totaal		RL
	713,9 ha		253,3 ha		48,0 ha		1015,0 ha		
	N	N/100 ha	N	N/100 ha	N	N/100 ha	N	N/100 ha	
Gaai	4	0.6	23	9.1	4	8.3	31	3.1	
Kauw	-	-	5	2.0	-	-	5	0.5	
Zwarte Kraai	3	0.4	1	0.4	-	-	4	0.4	
Zwarte Mees	-	-	7	2.8	-	-	7	0.7	GE
Kuifmees	-	-	1	0.4	-	-	1	0.1	
Glanskop	-	-	4	1.6	-	-	4	0.4	
Matkop	-	-	2	0.8	-	-	2	0.2	GE
Buidelmees	3	0.4	-	-	-	-	3	0.3	GE
Baardman	25	3.5	-	-	-	-	25	2.5	
Veldleeuwerik	1	0.1	-	-	-	-	1	0.1	GE
Staartmees	-	-	8	3.2	-	-	8	0.8	
Fluiter	-	-	1	0.4	-	-	1	0.1	
Rietzanger	509	71.3	-	-	-	-	509	50.1	
Kleine Karekiet	110	15.4	1	0.4	-	-	111	10.9	
Bosrietzanger	99	13.9	2	0.8	-	-	101	10.0	
Snor	161	22.6	-	-	-	-	161	15.9	KW
Sprinkhaanzanger	81	11.3	4	1.6	-	-	85	8.4	
Zwartkop	27	3.8	74	29.2	4	8.3	105	10.3	
Tuinfluiter	26	3.6	7	2.8	-	-	33	3.3	
Grasmus	35	4.9	13	5.1	-	-	48	4.7	
Vuurgoudhaan	-	-	7	2.8	-	-	7	0.7	
Goudhaan	-	-	17	6.7	-	-	17	1.7	
Boomklever	-	-	34	13.4	-	-	34	3.3	
Boomkruiper	2	0.3	48	18.9	-	-	50	4.9	
Spreeuw	1	0.1	26	10.3	1	2.1	28	2.8	
Zanglijster	7	1.0	27	10.7	-	-	34	3.3	
Grote Lijster	-	-	11	4.3	1	2.1	12	1.2	KW
Grauwe Vliegenvanger	-	-	13	5.1	-	-	13	1.3	GE
Blauwborst	78	10.9	-	-	-	-	78	7.7	
Bonte Vliegenvanger	-	-	1	0.4	-	-	1	0.1	
Gekraagde Roodstaart	-	-	11	4.3	1	2.1	12	1.2	
Roodborsttapuit	7	1.0	2	0.8	1	2.1	10	1.0	
Heggenmus	1	0.1	2	0.8	-	-	3	0.3	
Gele Kwikstaart	1	0.1	-	-	-	-	1	0.1	GE
Graspieper	2	0.3	1	0.4	-	-	3	0.3	GE
Boompieper	-	-	11	4.3	11	22.9	22	2.2	
Appelvink	-	-	29	11.4	1	2.1	30	3.0	
Goudvink	2	0.3	5	2.0	-	-	7	0.7	
Groenling	-	-	1	0.4	-	-	1	0.1	
Kneu	9	1.3	-	-	-	-	9	0.9	GE
Putter	6	0.8	5	2.0	-	-	11	1.1	
Geelgors	-	-	1	0.4	3	6.3	4	0.4	
Rietgors	152	21.3	3	1.2	-	-	155	15.3	

4.1.SNL-pakketten

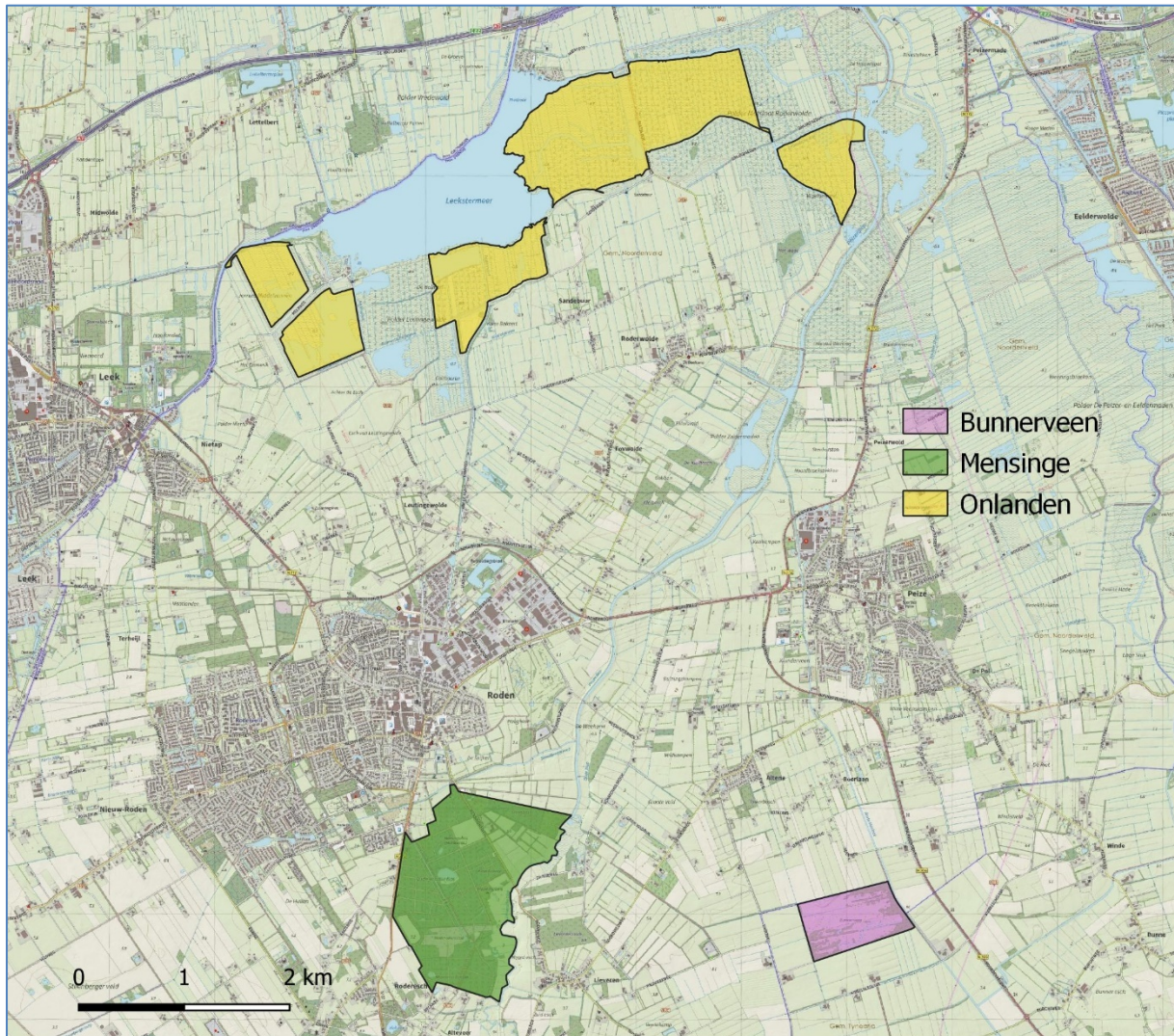
In tabel 3 zijn de aantallen broedvogels per SNL-beheertype weergegeven. In het algemeen zijn meer kwalificerende soorten aangetroffen bij grotere oppervlaktes van het betreffende habitat.

Tabel 3. Soorten en aantallen van kwalificerende broedvogels per SNL-habitattype in de in de Kop van Drenthe in 2024.

Code	Beheertype	Opp (ha)	Soort	N
N05.04	Dynamisch Moeras	647.0	Waterral	21
			Roerdomp	10
			Bruine Kiekendief	8
			Buidelmees	3
			Baardman	25
			Rietzanger	499
			Snor	158
			Sprinkhaanzanger	73
			Blauwborst	77
N06.04	vochtige heide	58.5	Roodborsttapuit	1
			Geelgors	3
N12.06	ruigteveld	7.2	Bosrietzanger	3
			Sprinkhaanzanger	2
			Grasmus	4
			Putter	1
N14.02	hoog- en laagveenbos	14.4	Grote Bonte Specht	5
			Boomkruiper	2
N14.03	haagbeuken- en essenbos	16.7	Groene Specht	1
			Boomklever	2
			Appelvink	2
N15.02	dennen- eiken- en beukenbos	65.8	Wespendief	1
			Middelste Bonte Specht	1
			Groene Specht	2
			Wielewaal	1
			Vuurgoudhaan	1
			Boomklever	7
			Appelvink	10
N16.03	droog bos met productie	92.3	Middelste Bonte Specht	2
			Kleine Bonte Specht	2
			Zwarte Specht	1
			Groene Specht	1
			Fluiter	1
			Vuurgoudhaan	6
			Boomklever	23
N17.02	droog hakhout	4.5	Appelvink	16
			Putter	1

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

Door de sterk veranderde begrenzing in 2024 ten opzichte van 2018 (van Manen 2018) zijn er nogal wat snippers, die in beide jaren zijn gekarteerd. Aantalsverschillen in dergelijke snippers, die bovendien geen onderlinge samenhang hebben, worden sterk bepaald door randeffecten, waarbij territoria toevalligerwijs binnen- en buiten de begrenzing kunnen vallen. Om dergelijke effecten te voorkomen, beperkt de bespreking van veranderingen in de broedvogelstand zich tot drie kerngebieden (figuur 4), waarbij alle belangrijke habitats goed zijn gedekt.

Figuur 4. De drie gebieden waarvan gegevens uit eerdere karteringen voorhanden zijn en waarvan de veranderingen in deze paragraaf worden besproken.

Onlanden

Het deel van de Onlanden dat in zowel 2018 als 2024 is onderzocht, heeft een oppervlakte van 376,4 ha. Aantalsveranderingen bij broedvogels staan in tabel 4.

Alle ganzensoorten zijn in aantal toegenomen, de Brandgans verscheen als nieuwe broedvogel. Eenden bleven gelijk of namen sterk in aantal af, zoals Wilde Eend, Slobeend en Zomertaling. Ook rallen en koeten namen zeer sterk af. Deze afnames zijn reëel, vanwege een gelijke onderzoeksinspanning. De afname zou van doen kunnen hebben met vogelgriep, maar dit is niet aannemelijk, omdat de impact van vogelgriep op de populatie ook bij zwaar getroffen eenden- en ganzensoorten niet hoger dan vijf procent wordt geschat (Slaterus *et al.* 2022). Wat opvalt is dat de eendensoorten van ruigere vegetaties of open water niet zijn afgenomen, in tegenstelling tot soorten van kortere vegetatie als Zomertaling en Slobeend. Waarom het gebied minder geschikt is voor rallen, is onduidelijk.

Steltlopers namen af of verdwenen waarschijnlijk vanwege lokale verruiging van vegetaties, maar ook door het begroeid raken met wilgen van enkele grote slikplaten in het westen van Polder Matsloot (Kievit). Bij de soorten van natte ruigte en riet is het zeer constante aantal bij Rietzanger, Snor, Sprinkhaanzanger, Bosrietzanger, Baardman en Blauwborst opvallend. Kleine Karekiet en Rietgors liepen wel sterk in aantal terug. De reden hiervoor is onduidelijk. De toename van Zwartkop en in mindere mate Tuinfluiter reflecteren toename en het ouder worden van struwelen en pas gevormde bossen in het gebied. Soorten van ouder bos zijn er vooralsnog zeer schaars.

Tabel 4. Broedvogelaantallen in het deel van de Onlanden dat in zowel 2018 als 2024 is gekarteerd (376,4 ha).

Soort	2018	2024	Soort	2018	2024
Grote Canadese Gans	4	9	Zeearend	0	1
Brandgans	0	24	IJsvogel	0	1
Grauwe Gans	54	67	Grote Bonte Specht	0	2
Soepgans	1	6	Gaai	1	2
Knobbelzwaan	2	1	Zwarte Kraai	2	1
Nijlgans	2	5	Matkop	1	0
Bergeend	1	0	Buidelmees	0	1
Zomertaling	7	0	Baardman	13	13
Slobeend	9	4	Veldleeuwerik	2	3
Krakeend	26	27	Staartmees	0	1
Wilde Eend	82	32	Rietzanger	212	218
Wintertaling	0	2	Kleine Karekiet	95	54
Tafeleend	1	0	Bosrietzanger	37	42
Kuifeend	5	7	Snor	63	69
Fazant	23	14	Sprinkhaanzanger	43	32
Koekoek	1	2	Zwartkop	6	15
Houtduif	3	2	Tuinfluiter	13	15
Waterral	36	7	Braamsluiper	1	0
Porseleinhoen	5	0	Grasmus	29	22
Waterhoen	4	0	Boomkruiper	1	0
Meerkoet	20	3	Zanglijster	3	4
Fuut	8	4	Grauwe Vliegenvanger	1	0
Kievit	20	4	Blauwborst	34	33
Kleine Plevier	1	0	Roodborsttapuit	7	2
Wulp	1	0	Heggenmus	0	1
Watersnip	1	0	Graspieper	3	3
Tureluur	4	3	Goudvink	2	2
Visdief	1	4	Kneu	2	2
Roerdomp	4	5	Putter	0	3
Bruine Kiekendief	2	4	Rietgors	188	77

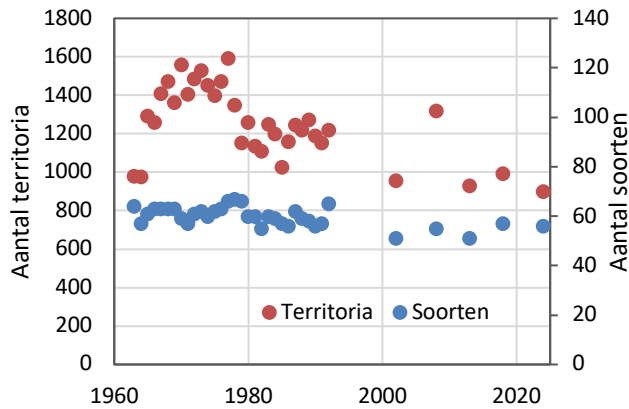
Mensinges

Lang lopende reeksen, zoals die van Mensinge over 61 jaar, zijn zeer zeldzaam en hoewel vergelijkbaarheid tussen jaren vanwege verschillen in methode met een korrel zout moeten worden genomen, geldt voor veel soorten dat er weinig twijfel bestaat over de trend, al was het alleen al doordat veel soorten in de loop van de tijd verdwenen of verschenen als broedvogel. In tabel 5 staat het aantalsverloop als klein grafiekje afgebeeld, waarbij het minimum van de y-as steeds op nul staat en het maximum variabel is. Omdat dit in de grafiek niet altijd goed is af te lezen is ook het aantal van de meest recente kartering in 2018 en dat in 2024 gegeven.

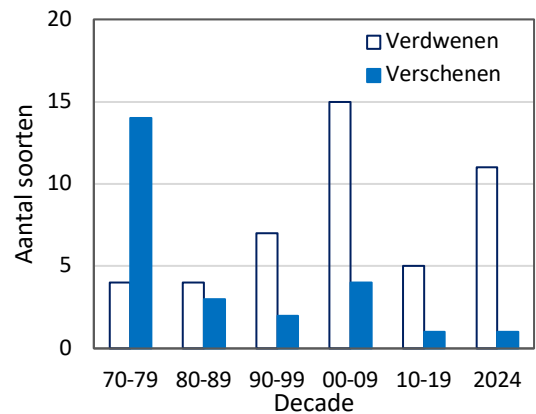
Weidevogels vonden ooit een broedplaats in het smalle stukje beekdal van het Groote Diep, simpelweg omdat ze destijds overal talrijk voorkwamen in het boerenland. Ook alle andere soorten met ook maar een zwakke band met agrarisch landschap, verdwenen uit het gebied of staan nu op het randje van verdwijnen, zoals Wilde Eend en Zwarte Kraai. Enkele soorten uit deze categorie werden in 2024 weer iets meer geteld dan in 2018, zoals Holenduif, Kauw en Spreeuw, maar aantallen zijn een schijntje van wat er in de vroege periode werd geteld. Dit geldt voor vrij veel soorten en het totale aantal territoria, dat in de jaren zeventig piekte tot meer dan 1600, is in 2024 gedaald tot het voorlopige minimum van 901 (figuur 5). Het aantal vastgestelde soorten piekte eind jaren zeventig bij 67 soorten en was in 2024 gedaald naar 56, wat overigens hoger is dan de 51 soorten in 2002 en 2013. Het aantal soorten dat per

decade nieuw verscheen was hoog in de periode 1970-79 en lag de laatste decennia laag, in 2024 alleen Middelste Bonte Specht (figuur 6). Het aantal soorten dat definitief verdween, bereikte een piek tussen 2000 en 2009. Het hoge aantal verdwenen soorten in 2024 kan een beetje vertekend zijn doordat het slechts één kartering betreft en het natuurlijk mogelijk is dat bij een volgende kartering blijkt dat een soort niet definitief was verdwenen.

Opvallend is dat een aantal soorten van ouder (loof)bos als Grote Bonte Specht, Boomklever en Koolmees al een tijdje licht teruglopen. Doordat dit is gebaseerd op karteringen die om de 5-6 jaren plaatsvonden, is de zekerheid van deze trend betrekkelijk.

Figuur 5. Aantal vastegestelde soorten en totaal aantal territoria per kartering in Mensinge in 1963-2024.

Figuur 6. Aantal verschenen en definitief verdwenen soorten in Mensinge per decade in 1963-2024.

Het Moltmakerstuk in Mensinge, ooit nog broedplaats voor Boomvalk, in 2024 voor Havik en Wespendief, 13 april 2024.

Tabel 5. Aantalsverloop van alle broedvogelsoorten in Mensinge tussen 1963 en 2024. In de kolommen na de grafiek staan maximum en minimum gedurende de periode en de aantallen in 2018 en 2024. Niet geteld zijn de periodes 1992-2001, 2003-07, 2009-12, 2014-17 en 2019-2023.

Jaar	Grafiek	Max	Min	2018	2024	Jaar	Grafiek	Max	Min	2018	2024
Grauwe Gans		2	0	1	2	Matkop		23	2	4	2
Nijlgans		2	0	2	0	Pimpelmees		117	35	59	74
Zomertaling		1	0	0	0	Koolmees		150	59	106	59
Wilde Eend		65	3	4	3	Boomleeuwerik		1	0	0	0
Wintertaling		21	0	0	0	Staartmees		13	0	7	6
Kuifeend		5	0	0	0	Fitis		108	19	19	22
Patrijs		1	0	0	0	Tjiftjaf		75	20	20	44
Kwartel		1	0	0	0	Fluiter		21	0	7	1
Fazant		27	0	0	1	Grauwe Fitis		2	0	0	0
Dodaars		3	0	1	1	Rietzanger		3	0	0	0
Blauwe Reiger		6	0	0	0	Kleine Karekiet		6	0	0	0
Wespendief		1	0	0	1	Bosrietzanger		6	0	3	0
Sperwer		3	0	1	3	Spotvogel		2	0	0	0
Havik		1	0	1	1	Sprinkhaanzanger		3	0	0	2
Buizerd		5	0	3	1	Zwartkop		50	15	47	46
Waterral		3	0	1	0	Tuinfluiter		62	4	5	6
Klein Waterhoen		1	0	0	0	Braamsluiper		5	0	0	0
Porseleinhoen		1	0	0	0	Grasmus		15	0	15	5
Waterhoen		10	0	1	0	Vuurgoudhaan		8	0	8	8
Meerkoet		4	0	0	0	Goudhaan		57	0	22	17
Scholekster		5	0	0	0	Winterkoning		119	23	85	73
Kievit		10	0	0	0	Boomklever		46	0	43	29
Wulp		1	0	0	0	Boomkruiper		37	5	34	37
Houtsnip		1	0	1	0	Spreeuw		135	14	14	22
Watersnip		4	0	0	0	Merel		118	44	49	44
Tureluur		1	0	0	0	Zanglijster		98	18	18	22
Holenduif		17	3	3	5	Grote lijster		19	3	5	6
Houtduif		103	20	21	20	Grauwe Vliegenvanger		17	0	3	12
Zomertortel		27	0	0	0	Roodborst		154	42	154	154
Turkse tortel		5	0	0	0	Nachtegaal		3	0	0	0
Koekoek		4	0	2	0	Bonte Vliegenvanger		93	1	12	1
Bosuil		5	0	5	1	Gekraagde Roodstaart		67	1	14	9
Ransuil		7	0	0	0	Roodborsttapuit		1	0	1	1
Ijsvogel		1	0	0	1	Huisemus		2	0	0	0
Draaihals		1	0	0	0	Ringmus		18	0	0	0
Middelste Bonte Specht		2	0	0	2	Heggenmus		26	0	4	2
Kleine Bonte Specht		3	0	0	3	Witte Kwikstaart		4	0	0	0
Grote Bonte Specht		43	5	41	28	Graspieper		1	0	0	0
Zwarte Specht		3	0	1	1	Boompieper		42	4	17	12
Groene Specht		8	1	1	3	Vink		83	23	51	43
Torenvalk		2	0	0	0	Keep		3	0	0	0
Boomvalk		2	0	0	0	Appelvink		24	0	24	22
Wielewaal		9	0	0	0	Goudvink		18	3	9	4
Gaai		32	12	16	18	Groenling		6	0	0	1
Ekster		16	0	0	0	Kneu		4	0	0	0
Notenkraker		5	0	0	0	Kleine Barmsijs		5	0	0	0
Kauw		45	2	2	5	Kruisbek		1	0	1	0
Zwarte Kraai		27	1	5	1	Putter		3	0	3	1
Zwarte Mees		26	2	6	7	Sijs		1	0	0	0
Kuifmees		8	0	2	1	Geelgors		10	0	3	0
Glanskop		6	0	6	3	Rietgors		4	0	1	2

Bunnerveen

Ongeveer een decennium voordat de eerste telgegevens beschikbaar zijn, werd de omgeving van het Bunnerveen ingericht (figuur 7) en veranderde het gebied van een uitgestrekt, maar al wel aan alle zijden aangevreten hoogveen in een volledig ontwaterde ontginning, inclusief een ring van nieuw gebouwde ruilverkavelingsbedrijven.

Figuur 7. Ontwikkeling van Bunnerveen en omgeving met van links naar rechts de topografische kaarten uitgegeven in 1955, 1970 en 2010. Sinds 2010 is er weinig veranderd aan de percelering, maar het Bunnerveen zelf is veel meer bedekt met bos: ongeveer een kwart is nu nog open.

Tijdens de eerste tellingen moet het gebied er ongeveer hebben uitgezien als op de middelste afbeelding: een nog vrij nat en open hoogveenrestant temidden van akkers en graslanden die we nu kleinschalig zouden noemen. Korhoenders waren toen al verdwenen, maar Zomertaling, Patrijs, Kwartel, Kievit, Grutto, Scholekster, Bruine Kiekendief, Kokmeeuw, Paapje en Witte Kwikstaart waren nog (incidentele) broedvogel (tabel 6). Bij vrijwel alle soorten die in de beginjaren voorkwamen, waren in 1993 verdwenen of toonden de eerste tekenen van afname.

Na een gat van 24 jaar, werd in 2018 weer een kartering uitgevoerd, waarbij het soortenspectrum flink was uitgedund en soorten van bos of verboste heide domineerden. In 2024 is dit beeld weinig veranderd: Soorten van bos voeren nu de boventoon en bijvoorbeeld Winterkoning, Roodborst, Grote Bonte Specht en Appelvink bereikten hun voorlopig hoogste aantal. Nieuwe broedvogels waren Houtsnip, Gekraagde Roodstaart en Spreeuw.

Een van de weinige zomereiken in het Bunnerveen, 25 maart 2024.

Tabel 6. Aantalsverloop van broedvogels in het Bunnerveen in de periode 1975-2024. Waarden voor 1993-2017 en 2019-2023 ontbreken. In de bron is vooral in de beginjaren vaak een schatting met marge toegepast, die voor het maken van de grafieken is omgezet in een gemiddelde of maximum, in het geval het verschil tussen minimum en maximum niet meer dan één bedroeg. Naast de grafieken zijn het vastgestelde maximum en minimum van de hele reeks, alsmede het aantal in 2018 en 2024 weergegeven. Gegevens van 2018 zijn voor de acht algemene soorten (zie werkwijze) gebaseerd op één bezoek in mei en betreffen derhalve een minimum.

Soort	Grafiek	Max	Min	2018	2024	Soort	Grafiek	Max	Min	2018	2024
Zomertaling		1	0	0	0	Veldleeuwrik		2	0	0	0
Slobeend		3	0	0	0	Staatmees		2	0	1	0
Wilde Eend		76	0	0	0	Fitis		76	20	32	26
Wintertaling		4	0	0	0	Tjiftjaf		10	0	5	10
Kuifeend		1	0	0	0	Spotvogel		1	0	0	0
Patrijs		2	0	0	0	Zwartkop		6	0	6	4
Kwartel		1	0	0	0	Tuinfluit		11	0	2	0
Fazant		13	0	0	0	Braamsluiper		2	0	0	0
Sperwer		1	0	1	0	Grasmus		13	0	2	0
Havik		1	0	0	1	Winterkoning		20	0	15	20
Bruine Kiekendief		1	0	0	0	Spreeuw		1	0	0	1
Buizerd		1	0	1	2	Merel		12	1	3	2
Waterhoen		2	0	0	0	Zanglijster		2	0	1	0
Meerkoet		1	0	0	0	Grote Lijster		2	0	2	1
Schalekster		1	0	0	0	Grauwe Vliegenvanger		1	0	0	0
Kievit		1	0	0	0	Roodborst		25	2	21	25
Wulp		6	0	0	0	Gekraagde Roodstaart		1	0	0	1
Grutto		2	0	0	0	Paapje		1	0	0	0
Kokmeeuw		45	0	0	0	Roodborsttapuit		1	0	1	1
Houtduif		15	3	3	3	Heggenmus		1	0	0	0
Houtsnip		0	0	0	1	Witte Kwikstaart		1	0	0	0
Koekoek		2	0	1	0	Graspieper		4	0	0	0
Ransuil		1	0	0	0	Boompieper		15	5	8	11
Grote Bonte Specht		1	0	1	2	Vink		8	0	8	7
Gaai		5	1	5	4	Appelvink		1	0	1	1
Ekster		2	0	0	0	Goudvink		1	0	0	0
Zwarte Kraai		8	0	0	0	Kneu		10	0	2	0
Matkop		3	0	0	0	Geelgors		7	0	7	3
Pimpelmees		3	0	3	4	Rietgors		10	0	0	0
Koolmees		9	0	9	8						

4.3. Soortbesprekingen

Grote Canadese Gans, n=17

Grote Canadese Ganzen kwamen verspreid voor in de Onlanden. Acht nesten zijn gevonden, alle op eilandjes of grote, door water omgeven pollen. Omdat niet alle wateren konden worden bevaren/bereikt, is het waarschijnlijk dat er nesten zijn gemist en waarnemingen ten onrechte bij het verkeerde nest zijn getrokken, met als gevolg dat het aantal is onderschat. Er zijn geen paren met jongen waargenomen en waarschijnlijk is het broedsucces van de soort laag in het gebied.

Brandgans, n=24

Het aantal Brandganzen is geteld aan de hand van voor de eilandjes liggende individuen of paren. Buiten de hoofdkolonie in Jarrens werd één nest gevonden op een eilandje in De Bolmert.

Het grootste eiland in Jarrens is enkele malen met de kano bezocht, waarbij opviel dat het aantal nesten opvallend klein was in vergelijking tot het aantal aanwezige vogels. Het is daardoor niet zeker of de getelde aantallen moesten worden geïnterpreteerd als wachtende mannetjes (met een broedende vrouw op het eiland) of als een groep, bestaande uit paren. De nesten op het eiland werden massief gepredeerd,

mogelijk vooral door Bruine Rat, gezien de gaten in de eieren. Ook voor Vossen is dit eiland niet moeilijk te bereiken, want hoewel door ruim water omgeven, is dat maar over een paar meter zo diep dat een Vos zou moeten zwemmen. Op 1 juni werden drie paren met jongen waargenomen, die waarschijnlijk niet waren uitgebreed in de hoofdkolonie, maar op de rieteilandjes in het westelijk deel van Jarrens.

Solitaire broedende Brandgans op eilandje in De Bolmert, 1 juni 2024.

Grauwe Gans, n=118

Grauwe Ganzen werden verspreid aangetroffen in de Olanden, vooral op plekken met breder water, maar vrijwel niet langs de randen van het Leekstermeer. Er zijn nauwelijks nesten gevonden en er zijn maar drie paren met jongen gezien. Het is mogelijk dat, vanwege de hoge waterstand, paren hebben gebreed in moerasgedeelten die niet zichtbaar waren vanuit de kano, maar het uitkomstsucces moet dan zeer laag zijn geweest.

Soepgans, n=7

Soepganzen kwamen voor in een losse kolonie in de buurt van de camping in de westpunt van het Leekstermeer. Veel paren zaten dicht bij de bebouwing, waardoor de territoria buiten de gebiedsgrens vallen. Veel individuen waren vermoedelijk een kruising tussen Soep- en Grauwe Gans en er werden gemengde paren waargenomen. De Soepganzen leken veel beter dan Grauwe Ganzen in staat om jongen groot te brengen, want er werden acht paren met jongen gezien.

Kolgans, n=1

Het territorium is gebaseerd op een waarneming van een zeer waaks en alarmerend mannetje dat op 31 mei bij een verzameling boven het water uitstekende pollen werd waargenomen.

Bergeend, n=1

Het territorium berust op een waarneming van een paar op 10 april en 1 juni vlakbij de waarneemhut in de Bolmert. Hier is een deel verhoogde dijk met braamstruweel aanwezig, een mogelijke broedplaats. Op het Bunnerveen werd op 14 april een paar gezien bij de dassenburcht in een relatief open deel van het gebied. De waarneming kreeg geen vervolg en het is niet aannemelijk dat er is gebreed, temeer daar de burcht bewoond werd door Dassen.

Koekoek, n=5

Het aantal Koekoeken is gebaseerd op roepende mannetjes in de ochtendschemer. Door in de Onlanden steeds te beginnen met een snelle ronde per fiets, was dit goed te doen. Later op de dag zwierven de vogels uit over het gebied en konden overal Koekoeken worden gehoord, echter zelden uitsluitend.

Op deze manier werd in feite ook alle tussen- en omliggend gebied geïnventariseerd, waarbij een oppervlakte van ongeveer 100 vierkante km werd bestreken. In dat gebied werden elf territoria vastgesteld, wat goed aangeeft hoe schaars de soort is geworden.

Waterral, n=22

De Waterral bleek sterk afgenomen ten opzichte van 2018. Vanwege de sterk gelijke werkwijze is deze afname reëel en ze was in alle rondes merkbaar. Naar de oorzaak kan alleen geraden worden, want het is onduidelijk welke delen van het mozaïk aan vegetaties door de soort worden benut. Het Porseleinhoen (in 2018 nog vijf) werd in 2024 niet meer aangetroffen.

Meerkoet, n=9

Verrassend was het ontbreken van Meerkoeten in de wateren van de Onlanden. Alleen in het zuiden dan de Bolmert (Goltbooren) werd iets van een populatie vastgesteld, verder ging het om geïsoleerde paren. Ook Waterhoen nam zo sterk af dat geen paren meer binnen de gebiedsbegrenzing (daarbuiten wel, zie stippenkaart) werden gevonden.

Houtsnip, n=1

Ondanks enkele bezoeken in de ochtendschemer, werden in Mensinge dit jaar geen baltsende Houtsnippen waargenomen. Het enige territorium berust op een opgejaagde vogel in het Bunnerveen op 5 juni.

Visdief, n=5

Territoria van Visdieven zijn gehonoreerd op basis van alarmerende vogels bij kleine eilandjes in de Onlanden. Op moment van waarneming lagen er geen nesten op deze eilandjes en het is twijfelachtig in hoeverre er serieuze broedpogingen zijn ondernomen.

Roerdomp, n=10

In april en mei riepen de roerdompen veel en was het goed mogelijk om uitsluitende waarnemingen te verzamelen. In een aantal gevallen werd daarbij gebruik gemaakt van individuele verschillen in geluid, maar meestal was dat niet nodig, omdat veel vogels uiteindelijk van zo dichtbij werden gehoord dat de aanzet tot pompen goed kon worden gehoord en de vogels dus nauwkeurig konden worden ingetekend. Vier territoria zijn gebaseerd op twee waarnemingen, vier op drie en twee op vier waarnemingen. Het voorkomen van Roerdompen was sterk gebonden aan dat van zeer natte rietvegetatie en toonde overeenkomsten met de verspreiding van Bruine Kiekendieven.

Visarend, n=0

De laatste voorjaren worden telkens pleisterende Visarenden waargenomen in de Onlanden, waarbij de vraag zich opdringt waarom ze er niet broeden. Ook in 2024 werd (door mij) een Visarend gezien op 6 mei en 24 juni, in de buurt van de Bolmert. Het ging in beide gevallen om één exemplaar, die niets deed wat duidde op territoriaal gedrag.

Wespendief, n=1

Door drie uur posten in de top van een hoge reuzenzilverspar op 8 juli, werd een nest gevonden in Mensinge. Het bevatte twee jongen, waarvan het oudste acht dagen oud was. Beide jongen zijn uitgevlogen. Bij Lieveren en Steenbergten werden twee andere nesten gevonden door Bert-Jaap Darwinkel. In beide nesten werden waarschijnlijk geen eieren gelegd en zijn geen jongen uitgevlogen.

Sperwer, n=4

Slechts één Sperwer had een nest in een vrij dicht sparrenperceel, lijkend op de percelen waarin vroeger alle Sperwers broedden. Dit nest was niet succesvol. De andere paren hadden nesten in een zeer klein hoekje oud lariksbos aan een fietspad, een oud fijnsparperceel en een jong open eikenbos met oude overstaanders van grove den. Alleen het paar in het larikshoekje bracht succesvol jongen groot. De sperweraantallen lijken zich in Drenthe te hebben hersteld van een lange dip tussen pakbeet 1995 en 2015. Aantallen rond dorpen en steden zijn nu mogelijk hoger dan ooit, maar in de grote boswachterijen zijn ze nog bijzonder schaars.

Havik, n=3

Het aantal Haviken in het gebied is in de afgelopen jaren teruggelopen. In 2018 werd nog een nest gevonden in het Natuurschoon, dat ook in enkele daaropvolgende jaren bezet was, maar dit territorium is nu al drie jaar onbezet (eigen onderzoek naar de Noord-Drentse populatie). Een territorium bij Lieveren was in 2019 en 2020 bezet, maar daarna niet meer. Het nest ten noorden van Roden was in alle jaren bezet en hier vlogen in 2024 jongen uit. Een paar bij De Kleibosch en Het Waal was in 2018-

2023 aanwezig, maar kon in 2024 niet worden teruggevonden. Het nest in Mensinge was in de meeste jaren bezet, maar in zowel 2023 als 2024 kwamen de eieren niet uit. Het territorium in het Bunnerveen tenslotte is min of meer nieuw, maar vaag: hier werd eenmaal een volwassen vrouwtje gezien op een nest waarop later een Buizerd broedde en er werd in juni een roepend mannetje waargenomen.

De afname van de Havik, die zich in Drenthe inzette in vlak voor de eeuwwisseling, lijkt daarmee nog niet aan zijn eind. De reden moet worden gezocht in voedselbeschikbaarheid. Tot voor kort leken het vooral de natte gebieden te zijn die nog veel potentiële havikprooien bevatten, zoals Meerkoeten en eenden, maar gezien de overwegend dalende trend van deze soorten, zou deze voedselbron weleens kunnen zijn opgedroogd.

Bruine Kiekendief, n=8

Al karterend was het lastig om zicht te houden op de kiekendieven en om uitsluitende waarnemingen te verzamelen. Daarom is in juni een paar keer op diverse plekken gepost om meer duidelijkheid te verkrijgen, vooral door prooiaanbreng.

Bij één paar werd bij toeval een nest gevonden met één ei op 6 mei. Hier werden later geen voedseltransporten waargenomen en waarschijnlijk is het nest mislukt, mogelijk door mijn toedoen. Bij zes andere paren werden in juni voedseltransporten naar waarschijnlijk aanwezig jongen gezien. Het is niet zeker of bij al deze nesten jongen zijn uitgevlogen, maar zeker is dat zich een serieuze broedpopulatie bevindt in de Onlanden. In één territorium werd tijdens vier bezoeken alleen een baltsend mannetje gezien.

Doordat veel territoria pas in juni goed van elkaar werden onderscheiden, is het mogelijk dat het aantal territoria in werkelijkheid iets hoger was dan het opgegeven aantal.

Zicht over de Polder Matsloot vanuit de hoogspanningsleiding, een ideale post om Bruine Kiekendieven te volgen, 6 mei 2024.

Zeearend, n=1

Op 8 april en 6 mei cirkelde een volwassen Zeearend al roepend boven de Onlanden, daarbij lastig gevallen door een horde Bruine Kiekendieven en enkele Buizerds. De waarnemingen voldoen volgens de criteria voor een territorium, en in zekere zin is dat terecht. In min of meer nabije territoria bij Paterswolde (9 km), Veenhuizen (19 km) en Lauwersmeer (24 km) zaten op dat moment jongen op het nest en het is niet aannemelijk dat een van de ouders op zo'n moment zijn tijd zou verdoen door te baltsen boven de Onlanden. Op de vraag of het centrum van het territorium van deze Zeearend zich in de Onlanden bevond, is het antwoord waarschijnlijk nee.

Onvolwassen Zeearenden werden eveneens gezien, waaronder een exemplaar dat in Jarrens onder voortdurend escorte van twee Zwarte kraaien, een pul van vermoedelijk Brandgans ving.

Buizerd, n=9

Alle territoria zijn gebaseerd op nestvondsten. Niet alle nesten zijn gecontroleerd in een laat stadium, waardoor er geen informatie is over nestsucces.

Bosuil, n=1

In 2018 werden vijf territoria vastgesteld in Mensinge, in 2024 maar één. Dit kan een indicatie zijn voor een afname, maar niet meer dan dat, omdat er geen systematische nachtrondes zijn gebracht vroeg in het seizoen.

Steenuil, n=0

Op 8 april werd een roepende Steenuil gehoord vanaf het rommelige erf met veel nestkasten bij een boerderijtje en zuiden van de Polder Matsloot.

IJsvogel, n=4

Op veel plekken werden IJsvogels waargenomen, vaak foeragerende exemplaren. Omdat veel wateren niet in hun geheel werden onderzocht, was de registratiekans binnen een territorium waarschijnlijk klein en konden niet zo veel waarnemingen aan elkaar worden gekoppeld. Het is mogelijk dat de soort hierdoor licht is onderteld, maar ook is waarschijnlijk dat een deel van de paren buiten de gebiedsgrens broedde.

Middelste Bonte Specht, n=3

In 2018 werden nog geen Middelste Bonte Spechten in het gebied aangetroffen, maar in 2024 wel. Op twee plekken in het Sterrenbos werd de soort waargenomen, waarbij in één geval een nest is gevonden in een deels levende eikenstomp op 2 m hoogte. In beide territoria werden de spechten opvallend vaak (resp. tijdens 3 en 5 bezoeken) waargenomen. In het Lieverder Noordbos werd één waarneming gedaan, ook goed voor een territorium. In alle territoria was oud loofhout, meest eikenbos, ruim voorradig.

Zwarte Specht, n=1

In de vroege ochtend van 2 maart werden twee Zwart Spechten waargenomen in het Sterrenbos, in de buurt van een oude broedlocatie. Later zijn hier nooit meer exemplaren gezien. Op dezelfde dag werd 1,3 km zuidelijker een hakkende specht bij een nieuw hol aangetroffen. Dit hol is afgemaakt en er zijn uitgevlogen jongen in de buurt gezien.

Aanvankelijk werd gedacht aan twee territoria, maar achteraf is wel zeker dat de vroege ochtendactiviteit op 2 maart betrekking had op vogels die daar hadden overnacht. Dit kan op grote afstand van de broedlocatie plaatsvinden, met name wanneer er nog geen eieren of jongen zijn. De waarneming benadrukt dat voorzichtigheid moet worden betracht bij het clusteren van waarnemingen van Zwarte Spechten, gedaan rond zonsop- en ondergang.

Slechtvalk, n=0

Op 24 juni werd een roepende Slechtvalk waargenomen in een hoogspanningsleiding die door de Onlanden loopt. Slechtvalken starten meestal in maart met eileg en deze waarneming is hooguit een aankondiging voor toekomstige vestiging. In de masten zitten kraaiennesten en het zou een mooie plek zijn om te broeden.

Grauwe Klauwier, n=1

De soort is schaars in dit deel van Drenthe. Het enige territorium betreft een paar dat op 6 juni werd waargenomen in een braamstruweel aan de rand van het beekdal van het Lieverense Diep. Bij latere bezoeken zijn hier ondanks gericht zoeken geen klauwieren waargenomen en het is niet aannemelijk dat er succesvol is gebroed. Hetzelfde geldt voor een paar dat net buiten het gebied in Sandebuurt werd gezien door waarnemers van de telgroep Onlanden.

Wielewaal, n=1

Het territorium berust op een waarneming op 13 mei in het Lieverder Noordbos op een plek met veel ratelpopulier.

Kuifmees, n=1

Het territorium berust op een eenmalige waarneming in Mensinge. Ooit zaten hier meer Kuifmezen (maximaal 8). Voor de Kuifmees is Mensinge een van de meest noordelijke broedlocaties in Nederland en het is de vraag hoe lang deze nog stand houdt.

Matkop, n=2

Net als bij de Kuifmees krimpt het verspreidingsgebied van de Matkop en ligt de Kop van Drenthe inmiddels aardig aan de rand ervan. Ooit werden er in Mensinge nog 23 geteld, nu nog twee, waarmee de soort op het punt staat van verdwijnen.

Buidelmees, n=3

Pas zeer laat in het seizoen, in juni werden Buidelmezen ontdekt in de Onlanden. In de drie territoria werd eind mei nestbouw waargenomen door de telgroep Onlanden, zelf constateerde ik bij één vogel een niet-afgebouwd nest op 31 mei, duidend op een ongepaarde man. Bij een tweede territorium konden later in het seizoen geen Buidelmezen meer worden ontdekt. In het meest westelijke territorium werd alleen een zingende man waargenomen, die ook 24 juni niet met nestbouw bezig was en zich over grotere afstanden door het terrein verplaatste.

Nest van Buidelmees in aanbouw. De zingende man probeert een vrouw aan te trekken en wanneer dat lukt, wordt de kenmerkende invliegslurf aan het nest gebouwd, 31 mei 2024.

Baardman, n=25

Baardmannen werden vooral op plekken waargenomen met ouder waterriet, waardoor de verspreiding enige overeenkomst vertoont met die van Roerdomp en Bruine Kiekendief.

Cetti's Zanger, n=0

Op 7 mei werd een luid zingende Cetti's Zanger gehoord in de strook ruigte ten westen van Jarrens, dus in de uiterste westrand van het gebied. Het habitat van riet, braam, bomen en struweel beantwoordt aan de eisen van de soort, maar een tweede waarneming werd niet gedaan. De betreffende strook is ook onderdeel van een BMP-proefvlak en ook daarin werd geen Cetti's zanger gemeld. Wanneer de expansie van deze soort in Nederland op dezelfde voet doorzet als in de afgelopen decennia, is het een kwestie van weinig tijd dat de Onlanden worden overspoeld met deze nerveuze zangers.

Rietzanger, n=509

Het aantal in het deel van de Onlanden dat ook in 2018 werd gekarteerd was nagenoeg indientiek aan dat van 2024. Nieuw is het voorkomen van Rietzangers in het beekdal van het Groote Diep. In 2018 werden hier geen Rietzangers vastgesteld, in 2020 één tijdens een kartering van het gebied aan de overkant en in 2024 zaten er drie. Ooit was de Rietzanger een vrij normale soort in de rietmoerasjes op het Drents Plateau en het lijkt erop dat dit gebied geleidelijk aan heroverd wordt. Of dit een gevolg is van toenemende lokale rietgroei, is onduidelijk.

Hoewel veel Snorren in de onlanden leven in de nattere rietvegetaties, komen ze ook voor in vegetaties gedomineerd door lisdodde, zoals hier in De Bolmert, 7 mei 2024.

Snor, n=161

De Snor was in 2024 de op één na meest algemene integraal gekarteerde soort, op de Rietzanger na, en behoorlijk algemener dan Kleine Karekiet en Rietgors. Dat de Snor op de laatste rode lijst nog als kwetsbaar te boek staat, geeft aan hoe snel het tij kan keren. Omdat, als zo vaak, diverse ontwikkelingen parallel lopen, is niet duidelijk of de uitbreiding van de Snor te maken heeft met het ontstaan van allerlei nieuwe natte natuur in Nederland of met een reeks nattere jaren in zijn overwinteringsgebied in de Sahel (Zwarts et al. 2009). Waarschijnlijk is dat laatste hier het belangrijkste, want ook in veel oudere moerassen, zoals het Lauwersmeer, is het aantal Snorren in de afgelopen tien jaar een veelvoud toegenomen.

Goudhaan, n=17

Met in het achterhoofd de grote sterfte van fijnspar, waaraan ook de bossen in Mensinge niet ontsnapt, is het een wonder dat het aantal Goudhanen niet sterker is teruggelopen (van 22 in 2018 naar 17 in 2024).

Boomklever, n=34

Tijdens diverse karteringen in Drentse bossen bleek de afgelopen jaren het aantal Boomklevers substantieel lager dan tijdens de kartering ervoor. Het is onduidelijk waarmee deze terugloop te maken heeft, maar ze is dermate structureel dat het niet aannemelijk is dat het een fluctuatie betreft.

Spreeuw, n=28

Na een dieptepunt in 2018 (14) nam het aantal Spreeuwen in Mensinge voor het eerst sinds lang weer toe tot 22 in 2024. Dat lijkt dan heel wat, tot je het vergelijkt met de 135 paren die het gebied rijk was in de jaren zeventig. De toename werd ook elders in Drentse bossen (De Klencke, Berkenheuvel) geregistreerd, en duidt op verbeterde voedselomstandigheden in grasland (die oorzaak waren voor afname). Mogelijk hebben de natte winter en het natte voorjaar de Spreeuwen in de kaart gespeeld.

Grauwe Vliegenvanger, n=13

Net als de Snor staat de Grauwe Vliegenvanger op de rode lijst, maar evenals de Snor zijn de aantallen in de afgelopen tien jaar sterk toegenomen, in veel Drentse gebieden zelfs vervelvoudigd. De Grauwe Vliegenvanger is niet sterk afhankelijk van regenval in de Sahel (Zwarts et al. 2009) en het is moeilijk te bedenken welke andere omstandigheid in het overwinteringsgebied voor de soort nu zoveel beter is dan 20 jaar geleden. De Grauwe Vliegenvangers is dan ook niet zozeer toegenomen in zijn oorspronkelijke voorkeurs habitat (lommerrijke erven). De toename heeft vooral plaatsgevonden in vrij onbeduidend bos, niet te oud, niet te jong en niet zelden met een component naalddhout, kortom het soort bos waarvan we voldoende op voorraad hebben.

Bonte Vliegenvanger, n=1

Het aantal Bonte Vliegenvangers is sterk teruggelopen in het gebied, zij het dat dit in 2024 een beetje versterkt is doordat het bezoek met de meeste waarnemingen kort voor het moment viel waarop waarnemingen meetellen als territorium. Hierdoor gingen drie territoria verloren. Ooit echter werden 93 territoria in alleen Mensinge vastgesteld. Waarschijnlijk is deze afname geheel en al te wijten aan het geleidelijk verdwijnen van nestkasten in het gebied.

5. Evaluatie

Over het geheel genomen is de rijkdom aan soorten en het gesommeerd aantal territoria in de gebieden waarvan lange telreeksen bestaan, zoals Mensinge en Bunnerveen, kleiner dan in de jaren zeventig van de vorige eeuw. Dit verschil is vooral een gevolg van het teruglopen van de mogelijkheden voor broedvogels tot foerageren in de omgeving, op het agrarisch cultuurland, voor groundbroeders gecombineerd met een toename in aantallen en diversiteit van groundpredatoren als marters en Dassen. Voor de Onlanden is een dergelijke vergelijking veel lastiger te maken, niet alleen vanwege ontbrekende gegevens uit de vroege periode, maar ook omdat boerenland met veel ruimte voor natuur moeilijk is te vergelijken met het moeras waarin het is veranderd. Het is echter aannemelijk dat het aantal soorten, evenals de dichtheid aan territoria hier tegenwoordig aanzienlijk groter is dan zelfs in het optimum in agrarisch cultuurland tijdens de jaren zestig van de vorige eeuw.

We kunnen diep ingaan op de veranderingen binnen deze natuurgebieden, waar de Buizerd tegenwoordig algemener is dan de Zwarte Kraai, de Roerdomp talrijker dan de Meerkoet en het spijtig is dat Zomertaling en Matkop inmiddels (bijna) zijn verdwenen. Belangrijker is echter dat het contrast tussen de vogelbevolking in de natuurgebieden en hun omgeving nooit groter was dan nu. In het boerenland zijn broedvogels teruggedrongen tot de smalle ruimtes in de vorm van houtwallen en struwelen tussen percelen en in dorpen en steden is het soortenspectrum zeer klein. Vergeleken met deze systemen is zelfs het, in termen van natuurwaarden, enorm gedegradeerde Bunnerveen een oase van leven en diversiteit.

Het is mogelijk dat in de nabije toekomst bij uitblijven van menselijk ingrijpen de diversiteit in de natuurgebieden verder terugloopt, omdat natuurlijke successie voortdurend in één richting stuurt, te weten bos. Uiteindelijk zullen zonder beheer, zelfs de nu nog vrij gewone soorten als Boompieper en Fitis in Mensinge en het Bunner veen en Rietzanger en Snor in de Onlanden zeldzaam worden of verdwijnen (zie de avifauna in oerbos, Wesolowski *et al.* 2015). Er komen echter, anders dan in ons agrarisch cultuurland en bewoonde gebieden, vogelsoorten (eventueel exotische) voor in de plaats, om maar te zwijgen van ongewervelden, schimmels en bacteriën. De ruimte voor de ene soort wordt ingenomen door een andere.

In dat licht is het zinvol om je bij het streven naar een bestendige en weerbare omgeving in eerste instantie te richten op het natuurvriendelijker inrichten van de landbouw. Zolang echter de inspanning in die richting zich niet richt op verbetering van bodemleven en kwaliteit en peil van het grondwater, is het vooral zaak om natuurgebieden groter te maken en zo goed mogelijk te bufferen tegen de aantasting, die het gebruik van de rest van het grondoppervlak met zich meebrengt.

De broedvogelbevolking van het Bunnerveen was anno 2024 een flauwe afspiegeling van de jaren 1970 en met afstand de armste binnen het geïnventariseerde gebied, maar een oase van leven ten opzichte van het bijna levenloze omringende open agrarische landschap, 14 april 2024.

6. Literatuur

- Bijlsma R.G. & Wessels H. 1986. Broedvogelinventarisatie Noordwest-Drenthe 1986. Rapport van de Provinciale Planologische Dienst van Drenthe, Assen.
- van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- van Manen W. 2013. Broedvogels van De Middenloop in 2013. Sovon-rapport 2013/56. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- Pot A. & van Manen W. 2009. Veranderingen in de broedvogelbevolking van landgoed Mensinge in 1963-2008. Drentse vogels 23: 4-19.
- Slaterus R., Schekkerman H., Kleyheeg E., Sierdsema H. & Foppen R. 2022. Impact van hoogpathogene aviaire influenza op vogelpopulaties in Nederland. Sovon-rapport 2022/90. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Venema P. 1982. Het Bunnerveen 1975-1980. Rapport, Peize.
- Venema P. 1986. Het Bunnerveen 1981-1985. Rapport, Peize.
- Vergeer J.W., Boele A., van Bruggen J. & van Turnhout C. 2023. Handleiding Sovon Broedvogelmonitoring: Broedvogel Monitoring Project en kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Wesołowski T., Czeszczewik D., Hebda G., Maziarz M., Mitrus C., Rowiński P. 2015. 40 years of breeding bird community dynamics in a primeval temperate forest (Białowieża National Park, Poland). Acta Ornithol. 50: 95-120.
- Zwarts L., Bijlsma R.G., van der Kamp J. & Wymenga E. 2009. Living on the edge: Wetlands and birds in a changing Sahel. KNNV Publishing, Zeist, The Netherlands.

Bijlage 1. Verspreidingskaarten per soort

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Sovon (info@sovon.nl)

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

